

Evsel Gıda İsrafını Azaltmaya Yönelik Motivasyonların ve Engellerin Belirlenmesi (Identifying Motivators and Barriers to Reducing Household Food Waste)

* Rabia BÖLÜKBAŞ^a

^a Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Tourism, Department of Gastronomy and Culinary Arts, Sivas/Türkiye

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 24.09.2024

Kabul Tarihi: 24.12.2024

Anahtar Kelimeler

Gıda israfı

Evsel atık

İsrafçı davranış

Öz

Gıda zincirinin tüm aşamalarında meydana gelen gıda israfı çevresel, toplumsal ve ekonomik birçok olumsuz sorunlara neden olmaktadır. Bahsi geçen bu zincirin son aşamalarından olan evsel gıda israfı önemli miktarlarda atığın oluşmasında etkilidir. Bu çalışma evsel gıda israfını azaltmaya yönelik motivasyon ve engellerin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma tekniklerinden olan görüşme metodu kullanılmış ve görüşmeler (n=10) yarı yapılandırılmış form ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 17.08.2024-22.08.2024 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve her bir görüşme yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Görüşmeler sırasında tutulan notların dökümleri, ortaya çıkan temaları belirlemek için nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler neticesinde tematik analiz gerçekleştirilmiş ve 3 farklı tema belirlenmiştir. Bu temalar israf endişeleri, sorumluluktan kaçış ve alternatif çözümler şeklindedir. Evsel gıda israfındaki motivasyonlara bakıldığında, günah işlememe isteği, parasal tasarruf sağlama, hayvanlarda paylaşma isteği ve yeni ürünlerde değerlendirme; engellerin ise taze ürün yeme isteği, ihtiyaç fazlası ürün satın alma, bazı ürünlerin dönüştürülebilmesi, her ürünün hayvanlar ile paylaşmaya uygun olmaması olduğu görülmektedir.

Keywords

Food waste

Wasteful behaviour

Household waste

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

Abstract

Food waste, which occurs at all stages of the food chain, causes many negative environmental, social and economic problems. Household food waste, which is one of the last stages in this chain, is a significant contributor. This study aims to identify the motivations and barriers to reducing household food waste. For this purpose, the interview method, one of the qualitative research techniques, was used and interviews (n=10) were conducted using a semi-structured form. The interviews took place between 17.08.2024-22.08.2024 and each interview lasted approximately 25 minutes. Transcripts of notes taken during the interviews were analysed using qualitative research methods to identify emerging themes. As a result of the data obtained, thematic analysis was carried out and 3 different themes were identified. These themes are concerns about waste, shirking responsibility and alternative solutions. Looking at the motivations for household food waste, it can be seen that the motivations are the desire not to sin, to save money, to share with animals and to evaluate new products; the barriers are the desire to eat fresh products, to buy surplus products, some products cannot be transformed, not every product is suitable for sharing with animals.

* Sorumlu Yazar

E-posta: rabiha@cumhuriyet.edu.tr (R. Bölükbaş)

GİRİŞ

Gıda, tarımın ilk aşamasından son tüketim aşamasına kadar olan süreçte kaybolmakta veya israf edilmektedir (Papargyropoulou vd., 2014). Gıda israfı kavramının belirli bir tanımı bulunmasa da (Scherhauer vd., 2018) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından “perakendeciler, gıda hizmeti sağlayıcıları ve tüketicilerin kararları ve eylemleri sonucunda gıdanın miktarında veya kalitesinde meydana gelen azalma” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre ise gıda israfı; perakendeci, tüketici ve hizmet sağlayıcı davranışları nedeniyle gıda kalitesi ve miktarındaki azalma olarak ifade edilmektedir (Bölükbaş, 2023; Said vd., 2023; Varese vd., 2023; FAO, 2024). Gıda israfının, insanlığın karşı karşıya olduğu en zorlu sorunlardan biri olduğu belirtilmektedir (Garcia-Garcia vd., 2017). Ayrıca, gıda israfının önemli boyutlara ulaşması ile konuya ilişkin uluslararası ilginin giderek arttığı bilinmektedir (Katajajuuri vd., 2014; Halloran vd., 2014). Özellikle büyüyen çevresel, sosyal ve ekonomik kaygılar nedeniyle, gıda israfı hükümetler, işletmeler ve akademisyenler tarafından önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir (Schanes vd., 2018).

Günümüzde üretilen gıdaların yaklaşık üçte birinin kaybolduğu veya israf edildiği ve bu gıdaların da yılda yaklaşık 1,3 milyar tona tekabül ettiği ifade edilmektedir (Katajajuuri vd., 2014; Schanes vd., 2018). Dünya nüfusunun ise 2050 yılına kadar 9,3 milyara çıkması ve gıda talebinde %50-70'lik bir artış gerçekleşmesi beklenmektedir (Farahdiba vd., 2023). Bu büyük miktardaki gıda israfı ekolojik, ekonomik ve sosyal nitelikteki bir dizi olumsuz toplumsal etkiye sebep olmaktadır. Gıda israfının azaltılması ile dolaylı olarak gelişmemiş ülkelerin gıdalara ulaşımını kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle gıda israfının azaltılması, artan küresel nüfusu beslemek için gıda arzını artırma stratejisi olarak görülmektedir. Bu sayede gıdaların tüketilebilir derecede sağlıklı ve eşit olarak tüm bireylere ulaşabilmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir (Farahdiba vd., 2023; Stancu vd., 2016).

Gıda israfının nedenlerine bakıldığında tedarik zinciri boyunca çiftlik, perakende ve hane halkı düzeyleri gibi çok sayıda kaynağının olduğu bilinmektedir (Hamilton & Richards, 2019). Gıda israfına neden olan kaynakların ise en yaygın boyutunun tüketici boyutunda olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, tüketiciler gıda israfını azaltmada birincil derecede sorumlu olarak görülmektedir (Sarıkaya vd., 2020; Bölükbaş vd., 2021; Kaman vd., 2024). Tüketicilerin neden olduğu evsel gıda israfı birçok olumsuz etkiye sebep olmaktadır. Bu etkilerin ilki küresel gıda fiyatlarındaki artışlara, gıdaya yoksul kesimlerin ulaşımının zorlaşmasına, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yetersiz beslenen insanların sayılarının artmasına sebep olmaktadır. Bir diğer etkisi ise ekonomik kayıplara neden olmasıdır (Graham-Rowe vd., 2014). Bunun yanı sıra evsel düzeyde meydana gelen yüksek miktardaki gıda israfının azaltılması iklim değişikliğinin önlenmesinde de etkili olacaktır (Schanes vd., 2018). Bu etkileri nedeniyle evsel gıda israfı son dönemlerde daha fazla tartışılan bir konu haline gelmiştir. Çünkü evsel gıda israfının önemli miktarda gıda atığı oluşturduğu ve dolayısıyla bu israfın atık önleme için önemli bir potansiyele sahip olduğu belirtilmektedir (Lebersorger & Schneider, 2011). Evsel gıda israfının bu etkilerine rağmen, tüketicilerin gıda israfına yönelik davranışları ve tüketici gıda israfının nedenleri hakkında bilgiler sınırlıdır (Stancu vd., 2016). Bunun yanı sıra evsel gıda israfı davranışının altında yatan faktör ve motivasyonların bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu araştırmada evsel gıda israfını en aza indirme davranışını motive eden veya engelleyen temel faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Metodoloji

Bu araştırmada ev hanımlarının evsel gıda israfını azaltmaya yönelik motivasyonlarının ve engellerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma tekniklerinden olan görüşme metodu kullanılmıştır. Görüşme tekniği mülakat olarak da adlandırılmaktadır. Bu teknik ulaşılmak istenen verilerin elde edilmesinde kullanılan, kişilerin duygu, düşünce, tutum, tecrübe ve şikayetlerinin anlaşılması amacıyla tercih edilen metotlardan biridir (Dömbekci & Erişen, 2022). Bu araştırmada görüşmeler yarı yapılandırılmış form ile gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış form kullanılmasının nedeni belli düzeyde standart oluşunun yanı sıra esnekliğinin, yazma ve doldurmaya dayalı test veya anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olmasıdır (Altunay, Oral & Yalçınkaya, 2014). Araştırmada kullanılan forma ilişkin sorular için Graham-Rowe, Jessop & Sparks (2014)'ın çalışmasından yararlanılmış olup araştırma kapsamında araştırmacı tarafından yeniden revize edilmiştir. Revize edilen form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde katılımcılara ilişkin bazı demografik sorular yer almaktadır. Formun ikinci kısmı ise evsel gıda israfını azaltmaya yönelik motivasyon ve engeller ile ilgili ifadelerden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın örneklem grubunu ev hanımları oluşturmaktadır. Bu kapsamda verilere ulaşabilmek için amaçlı ve kolayda örnekleme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Mevcut çalışmaya katılmak için katılımcıların on sekiz yaşından büyük olması ve hanehalkı gıda satın alımından tek başına veya ortak olarak sorumlu olması gerekmektedir. Görüşme öncesi araştırmacı tarafından katılımcılara araştırma ile ilgili bilgi verilmiş ve onlardan gönüllü onay formu alınmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından araştırmacının ofisinde/ evinde veya katılımcının evinde gerçekleştirilmiş ve yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Toplamda 10 ev hanımı ile görüşülmüş, görüşmeler 17.08.2024-22.08.2024 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Her bir görüşme yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Katılımcıların isimleri gizli tutulmuş ve katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9 ve K10 kodlarıyla isimlendirilmiştir. Görüşmeler sırasında tutulan notların dökümleri, ortaya çıkan temaları belirlemek için nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda yazılı olarak kayıt altına yazılı raporların her biri en az 2 defa okunmuştur. Daha sonra kodlamalar karşılaştırılmış ve kavramlar arası bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Tüm bu süreçlerde “sürekli karşılaştırma yöntemi” (Graham-Rowe vd., 2014) kullanılmıştır. Tekrarlayan temaları belirlemek için belirlenen kategoriler sistematik olarak karşılaştırılmış ve temalarına göre gruplandırılmıştır. Veri toplama ve analizi eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiş, yapılan 10 görüşmeden sonra yeni tema ortaya çıkmadığı ve verilerde doygunluğa ulaşıldığı anlaşılmıştır.

Araştırmada verilerin toplanabilmesi için gerekli olan etik kurul izin belgesi İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurulunun 16.08.2024 tarih 2024-12 numaralı toplantısında alınmıştır.

Bulgular

Katılımcıların bilgileri

Yapılan araştırma kapsamında toplamda 10 kişi ile görüşülmüştür. Görüşme yapılan katılımcıların isim bilgileri gizli tutulmuş olup her bir katılımcıya kod verilmiştir. Katılımcılara ilişkin bazı demografik bilgiler tablo 1’de gösterilmektedir.

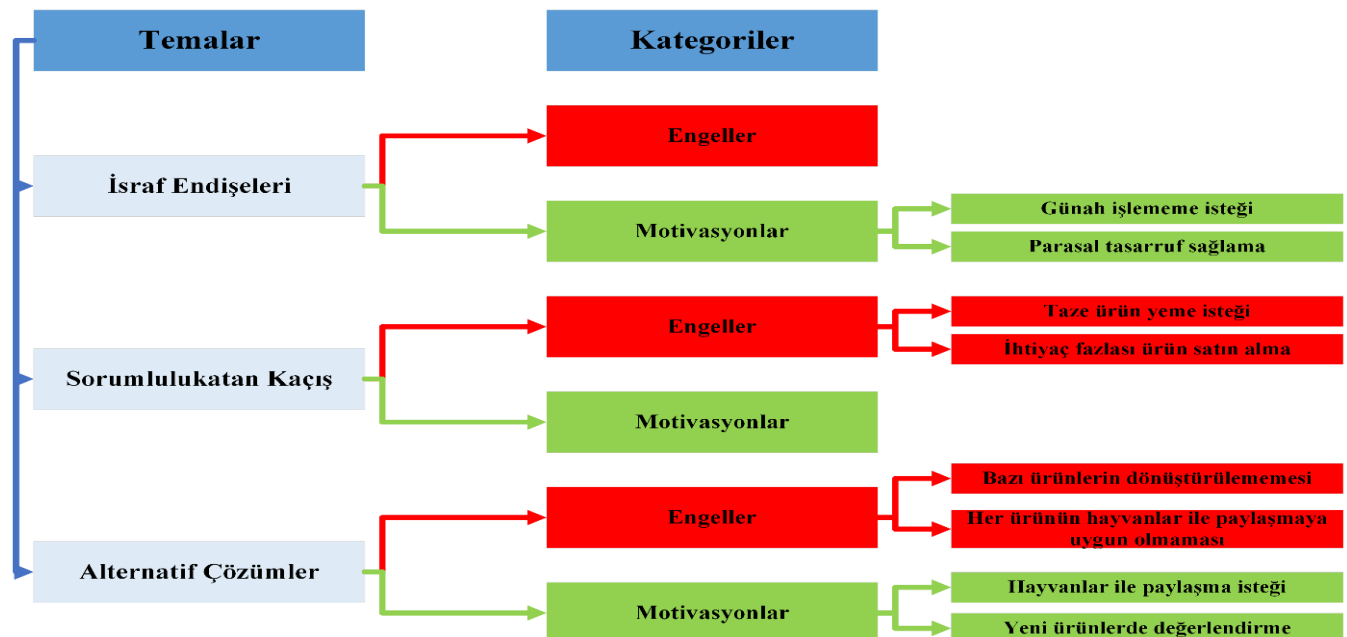
Tablo 1. Katılımcılara ait bazı demografik özellikleri

Katılımcı kodu	Hane halkı büyüklüğü	Yaş	Gelir (Türk lirası)	Eğitim seviyesi	Alışveriş alışkanlıkları	En çok israf edilen gıdaları
K1	2	25	80000	Ortaöğretim	Haftada 1	Sebzeler
K2	6	55	25000	İlköğretim	Haftada 2	Pişirilerek hazırlanan yemeklerden arta kalanlar
K3	2	36	50000	Lisans	Haftada 1	Ekmek ve sebzeler
K4	3	35	60000	Lisans	Haftada 1	Ekmekler
K5	3	56	12000	İlköğretim	Haftada 3	Ekmekler
K6						
K7	3	36	40000	Lisans	Her gün	Meyve ve sebzeler
K8	4	45	40000	Ortaöğretim	Haftada 2	Meyve ve sebzeler
K9	3	49	50000	Lisans	Haftada 1	Ekmekler
K10	3	38	45000	Ortaöğretim	Haftada 1	Meyveler

Katılımcıların hane halkı büyüklüğüne bakıldığında en büyük hane sayısının 6 (K2), en küçük hane sayısının 2 (K1, K3) olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşlarına bakıldığında en genç katılımcının 25 (K1), en yaşlı katılımcının ise 56 (K5) yaşındadır. En yüksek gelirin 80.000, en düşük gelirin ise 12.000 Türk lirasıdır. Katılımcıların en çok israf ettiği ürünlere bakıldığında en çok israf edilen gıdanın “ekmekler” olduğu, sonrasında da meyve ve sebzelerin en çok israf edildiği görülmektedir.

Tematik Analiz

Yapılan görüşmelerle birlikte ev hanımlarının evsel gıda israfına ilişkin motivasyon ve engellerine ilişkin tematik kategoriler belirlenmiştir. Bu temaları belirleyebilmek için yazılı olarak kayıt altına alınan görüşmeler tekrar tekrar okunmuş ve sürekli karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde analizler ilk toplanan veriden başlamakta ilk analizlerden elde edilen ilk veriler, sonraki görüşmelerde kullanılmakta ve veri toplama süreci, araştırma boyunca bu şekilde devam etmektedir. Bu yöntemin uygulanması araştırmacıların topladığı yeni veriler aracılığıyla oluşturduğu kavramları analitik bir şekilde yeniden sorgulama olanağına sahip olmasını sağlamaktadır (Toker, 2022). Çalışma kapsamında toplam üç tema belirlenmiştir. Temalar ve kategorileri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Gıda israfı davranışına yönelik motivasyon ve engeller

Ev Hanımlarının Gıda İsrafına İlişkin Motivasyon ve Engellerinin Belirlendiği Temalara İlişin İfadeler

İsraf endişeleri

Evsel gıdalarda meydana gelen israfı azaltmak için motivasyonların başında israfın günah olması ve ekonomik kayıp endişesi yer almaktadır. K2 “*Gıdaların israf olması beni diğer canlıların onlara muhtaç olması sebebiyle oldukça üzüyor. Bu gıdalara erişemeyen birçok canlı var ve bu kadar yemeğin israf edilerek onların aç kalmasının günah olduğuna inanıyorum*”

Benzer şekilde ev hanımlarının inançlarının yanı sıra parasını ödeyip çöpe attıkları yiyeceklerin boşa gitmesi nedeniyle oluşan para kaybı düşüncesi, evlerde gıda satın alan bazı kişilerde olumsuz duygulara yol açmıştır. K3 “*Gıdaları atarken üzüliyorum. İlk sebebi bunun dinimizde günah olması, ikincisi o yiyecekleri almak için bir maliyete katlanıyor olmam*” K10 “*Yiyecekleri israf ettiğimde günah işlediğimi düşünüyorum ve bu beni kötü hissettiriyor. Bunun yanında bir de ekonomik boyutu da var tabi ki. İsraf edilen her gıda bütçeme önemli ölçüde zarar veriyor*”

Bunun haricinde gıda israfının azaltılmasında tutumlu olmanın önemli olduğu da ev hanımları tarafından belirtilmiştir. K8 “*Bence gıda israfının azaltılması bilinçli satın alma ile mümkün, alacağımız ürünlerin miktarlarını düşük alırsak israfın önüne geçebiliriz. İhtiyacımızdan fazlasını aldığımız için gıda israfı ortaya çıkıyor...*” K9 “*Gıda israfının ekonomik kayıp boyutunun çok daha önemli düzeylerde olduğunu düşünüyorum. Gıdaların israf edilmesi ile maliyetlerimiz artmakta ve bu da bütçemizde önemli kayıplara neden olmaktadır*” K10 “*.... Aslında çok fazla gıda satın almadığımda ekonomik anlamda da rahatlamış hissediyorum...*”

Sorumluluktan Kaçış

Birçok ev hanımı gıdaların israfının kaçınılmaz olabileceğini, bu durumda israfı engelleyebilmek için yapabilecekleri eylemlerin olmadıklarını, genellikle taze gıdalar tüketmek istediklerini, gıdaların dayanma süresinin uzun olmamasını ve yenilecek miktarda ürün hazırlanmasının bu duruma neden olduğunu belirtmişlerdir. K1 “*Sebzeleri pazardan ya da marketten fazlaca alınca ve tüketmeyince maalesef ki bozuluyor küfleniyor.*” “*...fazla yapılmışsa tüketemedikleri için çöpe atabiliyorlar. Başka bir neden de ertesi günlerde canı çekmediyse yemeği tüketmiyor ve yemek tüketilmediği için yemeğin ekşimesine sebep olabiliyor.*” K3 “*Bazen ihtiyaç fazlası ürünleri satın alıyoruz ve haliyle yiyeceğin doğasına uygun olarak bozuluyorlar. İkincisi israf bilincinin ben dahil çoğu tanıdığımda olmadığını düşünüyorum. Evet çöpe atarken yiyecekleri üzüliyorum ancak bunun için pratik ve kolay bir çözüm henüz bulmuş değilim.*” K4 “*Tüketebileceklerinden fazla yemek yapılması, çok fazla ürün satın alınması sebebiyle genelde israf oluyor. Bir de sürekli ürünleri taze yemek istemek de önemli bir etkidir.*” K5 “*Çöpe atarken aslında vicdanım sızlıyor. Ancak yapabileceğim bir şey de olmadığını düşünüyorum. ...dolapta gıdaların tadı değiştiği için veya başka bir şeye çevrilemediği için mecbur atılması gerekiyor. Bu durumda israf kaçınılmaz bence*”

Alternatif Çözümler

Ev hanımlarının birçoğu israf edilen gıdaların evcil hayvanlara verilmesi ile azalabileceğini düşünmektedir. K1 “*Gıdaların eğer atılacağını öngörürsek sokak hayvanlarına ya da evcil hayvanımızla paylaşıp değerlendirmeye çalışırız. Çöpe atıldığında ister istemez içimizde kötü duygu oluşur üzülmürüz ama hayvanlarla paylaşınca israf olmadığını düşünürüz.*”

K2 “Yiyeceklerin çöpe atılması israftır. İsrafta çok büyük bir yanıltır çünkü o yiyeceğe muhtaç olan canlılar var. Bazı insanlar hayvanlarla paylaşmayı israf görebilir ama çöpe atmaktansa bir canlıyı doyurmak daha iyidir.” “... evet genellikle sokak hayvanlarına verdiğim zaman israf etmiş gibi hissetmiyorum, birçok sokak hayvanı da bu sayede beslenme imkanı bulabiliyor...” Sokak hayvanları ile ilgili düşünceleri ise bazı katılımcılarda israfın önlenmesinde sınırlı bir çözüm yolu olarak görülmekteydi. K7 “...evcil hayvanım yok, sokak hayvanları ile paylaşılacak yiyeceklerin sınırlı olduğunu düşünüyorum. Benim evimde, meyve ve sebzeler genellikle israf oluyor, bunlar hayvanların yiyebileceği şeyler değil...”

K9“... evet sokak hayvanlarına artan yiyecekler verilebilir ama her yiyeceği israf etmektense sokak hayvanlarına verilmesi düşüncesine katılmıyorum. Çünkü bizim her artan yiyeceklerimiz onların yemesine müsait değil bence...”

Bunun yanı sıra ev hanımları ürünlerin başka gıdalara dönüştürülerek de israfın önüne geçileğini düşünmektedir. K4 “Genellikle artan ürünler başka şeylere dönüştürülerek israfı önenebilir...” “...israfın önüne geçmede artan ürünleri başka bir yemekte değerlendirmek en iyi çözümdür.” “... evet artan yiyecekleri değerlendirmeye çalışıyorum genellikle artan ekmekleri kruton olarak pilavı ise dolmalara dönüştürüyorum.” K8 “Aslında gıdalar başka gıdalara dönüştürülürse israfı önlemeye yardımcı olur ama bu çoğu üründe maalesef ki gerçekleştirilemiyor. Ben genellikle artan ekmekleri değerlendirmeye çalışıyorum onun dışındaki gıdalarda yeni şeylere dönüştürmede başarılı değilim.”

Sonuç ve Tartışma

Gıda israfı olumsuz çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri nedeniyle zamanla daha da büyüyen bir sorun haline gelmiştir. Gıda israfı, tek bir davranışın sonucu olmaktan ziyade çeşitli yönlerle ilişkin çoklu, karmaşık faktör ve davranışların sonucudur. Bireylerin gıda israfını azaltmaya teşvik eden tutum ve değerler, motivasyon, alışkanlıklar, algılanan toplumsal norm, davranışlar ilgili birçok bilgi ve beceriler bulunmaktadır (Secondi vd., 2015). Gıda tedarik zincirinin birçok aşamasında meydana gelen gıda israfı bu çalışmada son tüketici ve evsel boyutta ele alınmıştır. Evsel gıdalarda israfın ne zaman meydana geldiğinin bilinebilmesine rağmen, gıda israfı davranışının altında yatan engeller ve motivasyonların karmaşık olduğu ifade edilmektedir (Mallinson vd., 2016). Bu kapsamda çalışmada ev hanımlarının gıda israfını azaltmaya yönelik engeller ve motivasyonlar belirlenmiştir. Çalışmada ev hanımlarının evde en çok israf ettikleri gıdaların ekmek daha sonrasında da meyve ve sebzeler olduğu ortaya konmuştur. Bahsi geçen gıda maddelerinin raf ömürlerinin nispeten daha kısa olması sebebiyle daha çok israf edildiği düşünülmektedir. Kim vd., (2020) yapmış oldukları çalışmada tüketicilerin evsel gıda israfını azaltmak için bakış açılarının ölçümü, katılımcıların son iki haftada en çok attıkları gıdaların meyve ve sebzeler ardından da ekmekler olduğunu ortaya koymuştur. Di Talia vd., (2019) evsel gıda atıklarında tüketici tiplerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada aşırı miktarlarda satın alınması/bozulması sebebiyle çöpe atılan yiyecekler arasında ekmek, yumurta ve soğuk etlerin oranının fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Massow vd., (2019) evsel gıda atığının etkilerini değerlendirdiği çalışmada hane başına israf edilen gıdaların en fazla meyve ve sebzeler ardından ekmek ve tahıllarında fazlaca miktarlarda israf edildiğini belirtmiştir. Bahsi geçen çalışmalardan elde edilen bulgular bu çalışmanın bulgularının benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Bu araştırma kapsamının temel amacı evsel gıda israfını azaltmaya yönelik motivasyon ve engellerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda elde edilen veriler kapsamında 3 tema belirlenmiştir. Bunlar; israf endişesi, sorumluluktan kaçış ve alternatif çözümlerdir. Evsel gıda israfındaki motivasyonlara bakıldığında, günah işlememe isteği, parasal tasarruf sağlama, hayvanlarda paylaşma isteği ve yeni ürünlerde değerlendirme; engellerin ise taze

ürün yeme isteği, ihtiyaç fazlası ürün satın alma, bazı ürünlerin dönüştürülememesi, her ürünün hayvanlar ile paylaşmaya uygun olmaması olduğu görülmektedir.

Graham-Rowe vd., (2014) İngiliz tüketiciler üzerine yapmış oldukları nitel bir araştırmada gıda israfını en aza indirmenin para biriktirme isteğinden kaynaklandığını fakat özellikle annelerin 'iyi' bir gıda sağlayıcı olma motivasyonunun aşırı satın almaya ve dolayısıyla daha fazla gıda israfına yol açtığını ortaya koymuştur. Ayrıca Graham-Rowe vd., (2014)'ün çalışmasında gıda israfına ilişkin motivasyon ve engeller kapsamında yedi farklı tema ortaya konulmuştur. Bu temalar; atık endişeleri, doğru olanı yapmak, gıda yönetimi, iyi tedarikçi kimliği, rahatsızlığın en aza indirilmesi, öncelik eksikliği ve sorumluluktan muafiyettir. Bu çalışmanın temaları ile Graham-Rowe vd., (2014)'in temalarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Brook Lyndhurst (2007) bireylerin gıda israfı konusunda en çok endişe duyduğu konuların; para israfı olarak görülmesi ve kendilerini suçlu olarak hissettirmesi olarak ifade etmiştir (Aktaran: Graham-Rowe vd., 2014). Yine bahsi geçen çalışmadaki endişelerin bu çalışma ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Bu araştırma kapsamında belirlenen motivasyon ve engeller gelecekteki araştırmalar için yol gösterici olabilir. Bu araştırmada evsel gıda israfını azaltmaya yönelik motivasyon ve engellerin belirlenmesi amacı ile ev hanımları ile görüşme yapılmıştır. Bu sebeple sadece kadınlar üzerinde bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda araştırma cinsiyet olarak kadınlar üzerinde sınırlı kalmıştır. Daha sonraki çalışmalarda evsel gıdalardan sorumlu erkek bireyler de çalışma kapsamına dahil edilebilir ve cinsiyetler arası farklılık ölçülebilir. Ayrıca bu çalışma evsel gıda israfındaki motivasyon ve engellerin belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniğinden yararlanmıştır. Sonrakin araştırmalarda nicel metodolojilerden yararlanılabilir. Bu sayede daha fazla veriye ulaşılabilir. Bunun yanı sıra bu araştırma sınırlı bir örneklem grubunda gerçekleştirilmiştir. Mevcut bulguların tekrarlanıp tekrarlanmadığını değerlendirmek için farklı örneklem grupları kullanarak araştırma tekrarlanabilir.

Beyan

Araştırmada kullanılan verilerin toplanabilmesi için gerekli olan etik kurul izin belgesi İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurulunun 16.08.2024 tarih 2024-12 sayılı kararı ile alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Altunay, E., Oral, G., & Yalçınkaya, M. (2014). Eğitim kurumlarında mobbing uygulamalarına ilişkin nitel bir araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 62-80.
- Bölükbaş, R. (2023). *Gıda Kaybı ve Gıda İsrafı*, Yazıcıoğlu, İ., Aksoy, M., ve Kaman, G.S., (Ed), Turizm ve Sürdürülebilirlik, Detay Yayıncılık.
- Bölükbaş, R., Sarıkaya, G. S., & Yazıcıoğlu, İ. (2021). Analysis of food waste and sustainability behavior in Turkish television cooking shows. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 24, 100336.
- Di Talia, E., Simeone, M., & Scarpato, D. (2019). Consumer behaviour types in household food waste. *Journal of Cleaner Production*, 214, 166-172.
- Dömbekci, H. A., & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.

FAO, 2024, <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/food-waste/introduction/en>

Farahdiba, A. U., Warmadewanthi, I. D. A. A., Fransiscus, Y., Rosyidah, E., Hermana, J., and Yuniarto, A. (2023). The present and proposed sustainable food waste treatment technology in Indonesia: A review. *Environmental Technology & Innovation*, 103256.

Garcia-Garcia, G., Woolley, E., Rahimifard, S., Colwill, J., White, R., & Needham, L. (2017). A methodology for sustainable management of food waste. *Waste and Biomass Valorization*, 8(6), 2209-2227.

Garrone, P., Melacini, M., Perego, A., & Sert, S. (2016). Reducing food waste in food manufacturing companies. *Journal of Cleaner Production*, 137, 1076-1085.

Graham-Rowe, E., Jessop, D. C., & Sparks, P. (2014). Identifying motivations and barriers to minimising household food waste. *Resources, Conservation and Recycling*, 84, 15-23.

Halloran, A., Clement, J., Kornum, N., Bucatariu, C., & Magid, J. (2014). Addressing food waste reduction in Denmark. *Food Policy*, 49, 294-301.

Hamilton, S. F., & Richards, T. J. (2019). Food policy and household food waste. *American Journal of Agricultural Economics*. 101 (2), 353-625.

Kaman, G. S., Bozkurt, İ., Bölükbaş, R., Özhasar, Y., Demirci, B., & Yazıcıoğlu, İ. (2024). The Strategy Food Waste in Restaurants: A Systematic Literature Review. *Trends in Food Science & Technology*, 104625.

Katajajuuri, J. M., Silvennoinen, K., Hartikainen, H., Heikkilä, L., & Reinikainen, A. (2014). Food waste in the Finnish food chain. *Journal of Cleaner Production*, 73, 322-329.

Kim, J., Rundle-Thiele, S., Knox, K., Burke, K., & Bogomolova, S. (2020). Consumer perspectives on household food waste reduction campaigns. *Journal of Cleaner Production*, 243, 118608.

Lebersorger, S., & Schneider, F. (2011). Discussion on the methodology for determining food waste in household waste composition studies. *Waste Management*, 31(9-10), 1924-1933.

Mallinson, L. J., Russell, J. M., & Barker, M. E. (2016). Attitudes and behaviour towards convenience food and food waste in the United Kingdom. *Appetite*, 103, 17-28.

Massow von, M., Parizeau, K., Gallant, M., Wickson, M., Haines, J., Ma, D. W., ... & Duncan, A. M. (2019). Valuing the multiple impacts of household food waste. *Frontiers in Nutrition*, 6, 143.

Papargyropoulou, E., Lozano, R., Steinberger, J. K., Wright, N., & bin Ujang, Z. (2014). The food waste hierarchy as a framework for the management of food surplus and food waste. *Journal of Cleaner Production*, 76, 106-115.

Said, Z., Sharma, P., Nhung, Q. T. B., Bora, B. J., Lichtfouse, E., Khalid, H. M., ... & Hoang, A. T. (2023). Intelligent approaches for sustainable management and valorisation of food waste. *Bioresource Technology*, 377, 1-13, 128952.

Sarıkaya, G. S., Bölükbaş, R., & Erol, E. (2020). Gıda israfına yönelik çalışmaların bibliyometrik analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, Special Issue (4), 246-256.

- Schanes, K., Dobernig, K., & Gözet, B. (2018). Food waste matters-A systematic review of household food waste practices and their policy implications. *Journal of Cleaner Production*, 182, 978-991.
- Scherhauser, S., Moates, G., Hartikainen, H., Waldron, K., & Obersteiner, G. (2018). Environmental impacts of food waste in Europe. *Waste Management*, 77, 98-113.
- Secondi, L., Principato, L., & Laureti, T. (2015). Household food waste behaviour in EU-27 countries: A multilevel analysis. *Food Policy*, 56, 25-40.
- Stancu, V., Haugaard, P., & Lähteenmäki, L. (2016). Determinants of consumer food waste behaviour: Two routes to food waste. *Appetite*, 96, 7-17.
- Toker, A. (2022). Sosyal bilimlerde nitel veri analizi için bir kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 319-345.
- Varese, E., Cesarani, M. C., & Wojnarowska, M. (2023). Consumers' perception of suboptimal food: strategies to reduce food waste. *British Food Journal*, 125(1), 361-378.

Identifying Motivators and Barriers to Reducing Household Food Waste

Rabia BÖLÜKBAŞ

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Tourism, Sivas/Türkiye

Extended Summary

It is estimated that about one third of the food produced today is lost or wasted, equivalent to about 1.3 billion tonnes per year (Katajauuri et al., 2014; Schanes et al., 2018). The world population is expected to grow to 9.3 billion by 2050 and food demand is expected to increase by 50-70% (Farahdiba et al., 2023). This high level of food waste has a number of negative environmental, economic and social impacts. It is believed that reducing food waste will indirectly improve access to food for underdeveloped countries. In other words, reducing food waste is seen as a strategy to increase the supply of food to feed the world's growing population. In this way, it is believed that it will be possible for food to reach all individuals in a healthy and equal way (Farahdiba et al., 2023; Stancu et al., 2016).

When looking at the causes of food waste, it is known that there are many sources such as the farm, retail and household levels throughout the supply chain (Hamilton & Richards, 2019). It is stated that the most common dimension of sources causing food waste is at the consumer level. Therefore, consumers are considered to be primarily responsible for reducing food waste (Sarıkaya et al., 2020; Bölükbaş et al., 2021; Kaman et al., 2024). Domestic food waste caused by consumers has many negative impacts. The first of these effects is the increase in global food prices, the difficulty in accessing food for the poor, and the increase in the number of undernourished people in developed and developing countries. Another effect is that it causes economic losses (Graham-Rowe et al., 2014). In addition, reducing the high amount of food waste that occurs at the household level is also effective in preventing climate change (Shanes et al., 2018). Due to these impacts, household food waste has become an increasingly discussed topic in recent years. This is because household food waste has been found to constitute a significant amount of food waste and therefore has an important potential for waste prevention (Lebersorger & Schneider, 2011). Despite this impact of household food waste, there is limited information on consumer behaviour towards food waste and the reasons why consumers waste food (Stancu et al., 2016). Furthermore, there is a need to understand the factors and motivations underlying household food waste behaviours. Therefore, this study aimed to identify the main factors that motivate or prevent household food waste minimisation behaviours. This was done using the interview method, which is a qualitative research technique. This technique is one of the preferred methods used to obtain the desired data and to understand people's feelings, thoughts, attitudes, experiences and complaints (Dömbekci & Erişen, 2022). In this study, the interviews were conducted using a semi-structured form. The reason for using the semi-structured form is that it has a certain level of standard, its flexibility eliminates the limitations of tests or surveys based on writing and filling and helps to obtain in-depth information about a specific topic (Altunay, Oral & Yalçınkaya, 2014). The study of Graham-Rowe, Jessop & Sparks (2014) was used for the questions regarding the form used in the research and was revised by the researcher within the framework of the research. The revised form has two parts. The first part includes some demographic questions about the participants. The second part of the form consists of statements about motivation and barriers to reducing household food waste.

The sample of this study consists of housewives. Purposive and convenience sampling methods were used to access the data. Prior to the interview, the researcher informed the participants about the research and a voluntary

consent form was obtained from them. The interviews were conducted by the researcher and recorded in writing. The transcripts of the notes taken during the interviews were analysed using qualitative research methods to identify the emerging themes. The comparative method was used to identify the recurring themes, the categories identified were systematically compared and grouped according to their themes. Data collection and analysis were carried out concurrently and it was assumed that after 10 interviews no new themes emerged and that data saturation had been reached.

From the interviews, thematic categories were identified regarding the housewives' motivations and barriers to household food waste. To identify these themes, the transcribed interviews were reread and the constant comparison method was used. In this method, analyses begin with the first data collected, the initial data from the first analyses are used in subsequent interviews, and the data collection process continues in this way throughout the research. The use of this method allows researchers to analytically interrogate the concepts they have created through the newly collected data (Toker, 2022). A total of three themes were identified for the study. These are: fear of waste, avoidance of responsibility and alternative solutions. Looking at the motivations for household food waste, the desire to avoid committing a sin, to save money, to share with animals and to evaluate new products were identified; the barriers were the desire to eat fresh products, the purchase of surplus products, the inability to transform some products and the fact that not every product is suitable for sharing with animals. The study also asked about the foods that housewives waste the most. The study found that the most wasted food by housewives at home was bread, followed by fruit and vegetables. It is thought that these foods are wasted more because they have a relatively short shelf life.

This research was carried out on women only because it focused on housewives. In this context, the research was limited to women in terms of gender. In future studies, men who are responsible for food in the home can also be included in the study and gender differences can be measured. In addition, this study used the interview technique, which is a qualitative research method, to identify motivations and barriers to household food waste. In subsequent studies, quantitative methods can be used. In this way, more data can be obtained. In addition, this research was conducted with a limited sample group. The research can be repeated with different sample groups to assess whether the current findings are replicated.

Ek 1. Etik Kurul İzni

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Toplantı Saati	Toplantı Yeri
2024 – 14	20.09.2024	14.00	Rektör Yardımcısı Odası

KARAR NO: 2024-14-51: İstanbul Gelişim Üniversitesinden gelen yazıya istinaden, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Rabia BÖLÜKBAŞ' ın “Ev Hanımlarının Evsel Gıda İsrafını Azaltmaya Yönelik Motivasyonlarının ve Engellerinin Belirlenmesi” konulu çalışması hakkında yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, İGÜ Etik Kurulumuzun 16.08.2024 tarih ve 2024-12 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.